

پنجاه

سال باورزش

زورخانه کشتی تھپلوانی

قم

مهدی عباسی

سرشناسه: عباسی، مهدی. **عنوان و نام پدیدآور:** پنجاه سال با ورزش زورخانه و کشتی پهلوانی قم / مهدی عباسی.
مشخصات نشر: قم: مؤسسه آموزش عالی غیردولتی - غیرانتفاعی طلوع مهر، ۱۴۰۱، **مشخصات ظاهری:** ۴۹۶ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۹۹۶-۵-۶-۰۶ وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: ورزش باستانی -- ایران -- قم * Zurkhaneh sports -- Iran -- Qom

کشتی (ورزش) -- ایران -- قم Wrestling -- Iran -- Qom

زورخانه‌ها -- ایران -- قم Zoorkhaneh -- Iran -- Qom*

پهلوانان ایرانی -- قم Heroes -- Iran -- Qom

رده بندی کنگره: GV۶۵۷ **رده بندی دیویی:** ۷۹۶/۰۹۵۵۱۲۸۲ **شماره کتابشناسی ملی:** ۸۷۸۵۹۸۹

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

پنجاه سال با ورزش زورخانه و کشتی پهلوانی قم

مهدی عباسی

ناشر: مؤسسه آموزش عالی طلوع مهر

چاپ اول: ۱۴۰۱

شمارگان: ۵۰۰

لیتوگرافی: نقش

چاپ: باقری قم

تومان ۴۰۰۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۹۹۶-۵-۶-۰۶

نشانی: قم، انتهای خیابان دورشهر، نبش میدان رسالت،

مؤسسه فرهنگی و آموزشی طلوع مهر، بنیاد قم پژوهی

تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۳۱۴۲۱ / ۰۲۵-۳۷۷۴۷۴۳۰ / نمابر: ۰۲۵-

پخش: ۰۹۳۷۲۶۴۱۳۴۱ و ۰۲۱-۶۶۹۷۲۷۹۲

www.qompajoohi.ir / info@qompajoohi.ir

۸.....	دیاچه
۱۸.....	ماده تاریخ
۲۱.....	پیرامون ورزش زورخانه
۴۳.....	پهلوانان قدیم قم
۶۰.....	آئین‌نامه ورزش زورخانه در سال ۱۳۲۶
۷۹.....	اسناد و تصاویری از تاریخ کشتی ایران
۲۰۱.....	پیش‌کسوتان ورزش زورخانه‌ای قم
۲۴۱.....	یادبودهای ورزشی
۲۵۷.....	پهلوانان شهرهایی که در قم مدفونند

- کاشان ۲۶۰
- جمعی از پیش‌کسوتان ورزشی قم ۲۶۴
- آئین‌نامه باشگاه‌ها و مؤسسات ورزشی ایران ۳۰۳
- نخستین حکم ریاست شورای ورزش باستانی و کشتی پهلوانی ۳۱۸
- برنامه اولین دوره کلاس مرشدی ۳۳۹
- جمعی از پیش‌کسوتان ورزش‌های زورخانه‌ای قم ۳۴۲
- آئین‌نامه ورزش‌های باستانی و کشتی پهلوانی در سال ۱۳۵۹ ۳۵۳
- جمعی از ورزشگران زورخانه‌ای قم ۳۶۵
- زورخانه‌های جدید قم ۳۸۷
- مرشدان و هنرجویان ۳۹۴
- جمعی از ورزشگران زورخانه‌ای قم ۴۰۴
- نامه آقای دکتر میرزا محمد پهلوان‌زاده ۴۱۶
- راجع به پهلوان حاج سید حسن شجاعت ۴۲۷
- چگونگی انتشار تمبر پهلوان حاج سید حسن شجاعت ۴۴۰
- نمایه ۴۵۵
- بعضی از یادبودهای ورزشی ۴۸۰

مفتی عالم اسلام و ملجا بی پناہان حضرت آیۃ اللہ العظمیٰ حاج آقا حسین طباطبائی بروجردی طاب ثوابہ کہ
پهلوانان قم از جمله یاران با اخلاص آن مرحوم بودند.
سمت راست: ن فردوم آنکه کلاه فینه به سردارد مرحوم پهلوان حاج سید تقی کمالی است. سمت چپ: ن فردوم
آنکه عمامه به سردارد شادروان حاج سید محمود کمالی است

در اواسط دهه ۱۳۲۰ خورشیدی که فدراسیونهای ورزشی تشکیل شد، ورزشهای زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی طرفداران بسیاری داشت، اما فاقد فدراسیون بود. در نتیجه مسابقه‌های کشتی چهار وزن، شش وزن و هشت وزن پهلوانی که از سال ۱۳۲۱ در برنامه‌های قهرمانی ایران قرار گرفته بود، از سال ۱۳۲۳ مسابقه‌های بی وزن کشتی پهلوانی و اهداء بازوبند نیز به آن اضافه شد و بتدریج هنرهای فردی از قبیل چرخ خوردن، کباده کشیدن و سنگ گرفتن هم مطرح گردید. تمام مسابقه‌ها تحت نظارت دائره تربیت بدنی ایران به سرپرستی دانشمند فقید **ابوالفضل صدری** و شادروان **شمس‌الدین خان شایسته** که هر دو نفر از فدائیان ورزش بودند برگزار میشد که آنهم در سالهای بعد بواسطه‌ التهابات سیاسی بطور مرتب انجام نمی‌گرفت.

از دیرباز در میان انواع ورزشها، کشتی پهلوانی حائز اول اهمیت بوده است، بنابراین ورزشهای زورخانه‌ای و هنرهای فردی در درجه دوم جای داشت. هر کس در گود ادعای امتیاز می‌نمود، او را به کشتی گرفتن دعوت می‌کردند.

اما برپای رسمی سالانه ورزش زورخانه‌ای و هنرهای فردی بصورت نمایشی در روز

چهارم آبان در طهران و شهرستانها انجام می‌گرفت که آن هم چندان اعتباری نداشت. در طهران باشگاه شعبان جعفری به مدیریت مرحوم **شعبان جعفری** و ورزشخانه بانک ملی به سرپرستی شادروان **کاظم کاظمینی** نیز برای جشن‌های دولتی تأسیس شده بودند و آنان بنا به اظهار خودشان، بعضی اوقات برخی از رجال سیاسی را جهت ترویج این فن به زورخانه دعوت می‌کردند، اما از کشتی گرفتن خبری نبود.

آنان گاهی به عنوان تشویق و تبلیغ، تنی چند از ورزشگران زورخانه خود را انتخاب نموده، به مسافرت کشورهای اروپایی می‌بردند و با لوح تقدیر باز می‌گشتند اما این اقدامات، دست آوردی برای این ورزش ملی نداشت. جالب آنکه در همان سنوات بیش از ده مجلد کتاب ورزشی به زبانهای ایرانی و لاتین به نام آقای کاظم کاظمینی انتشار یافت در حالی که نویسندۀ واقعی آنها مرحوم **غلامرضا انصاف پور** بود که بواسطۀ دوستی و درخواست مدیر ورزشخانه بانک ملی به تألیف کتب مذکور اقدام کرده بود. گفتنی است در طی پنجاه سال که نویسندۀ کتاب جهت تحقیق به اغلب زورخانه‌های کشور سرکشی نموده و با اهل این فن از جمله رؤسای پیشین سازمان تربیت بدنی ایران و رؤسای فدراسیون‌های کشتی، ورزش‌های زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی، پهلوانان، مرشدان، مؤلفان و ارباب جراید محشور بوده و بخصوص از نزدیک عملکرد رؤسای فدراسیون ورزشهای زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی را در ترازوی علم، عقل و وجدان قرار داده است به این نتیجه رسیده که به پاس حق شناسی از سه چهرۀ عالی مقام و پاک نهاد، آقایان: **حاج سید جمال الدین قطب، سید محمد خادم حقیقت و مجتبی جوهری** که هر کدام در دورۀ ریاست خود منشأ آثار خیر و بربرکتی در این ورزش مقدس شده‌اند، عکس و نامشان را زینت بخش مقدمه نماید.

بالجمله در آن روزگار اوضاع ورزشهای زورخانه‌ای قم نیز مناسب نبود. پهلوان **حاج سید تقی کمالی** که اغلب پیش‌کسوتان و کشتی‌گیران افتخار شاگردی او را داشتند دوران کهولت را می‌پیمود. گهگاه یاران و هوادارانش، آن پیلتن را بر چرخ ویلچر

می‌نشانند در حالیکه بر مقدمش اسپند و بروجود شریفش صلوات می‌فرستادند، به زورخانه می‌آوردند و در محضرش پیکره‌ها بر می‌داشتند. دیری نپائید که شمع وجودش در شب عید قربان ۱۳۹۳ هجری قمری خاموش گشت و بدین سبب تاریخ ایران آخرین پهلوان نامی خود را از دست داد.

شادروان

حاج سید جمال‌الدین قطب

چهره تمام عیار ورزش، از پهلوانان دوره

قاجار، عضو جمعیت گردان ایران،

عضو نخستین کمیته فنی کشتی، رئیس

فدراسیون کشتی ایران در سالهای

۱۳۳۲-۱۳۳۳ ه.ش، رئیس شورای

ورزش‌های زورخانه‌ای و کشتی

پهلوانی کشور در سالهای ۱۳۵۹-۱۳۵۸

ه.ش مردی که هستی خود را فدای

ارتقاء ورزش ایران

کرد

از بازماندگان نسل قدیم مرحومان **حاج غضنفر و حاج یدالله علیشاهی** معروف تر از دیگران بودند ولی آنان سالها در گود زورخانه حاضر نمی‌شدند فقط پهلوان **حسن مینویی** بود که با کبرسن گهگاهی از طهران به قم می‌آمد و پا به زورخانه می‌نهاد و تشنه‌گان هنر

ورزش را با چشمه‌هائی از رموز این فن آشنا می‌کرد و حضار را به وجد و سرور می‌آورد. در این مقام ملاحظه کنیم که روزنامه استوار درباره جشن‌ها و مراسم ورزش زورخانه چگونه اطلاع‌رسانی کرده است. در صفحه ۴ مورخ ۲۵ آذر ۱۳۳۸ مراسمی که در زورخانه دژم برگزار شده نوشته است: بر حسب دعوت باشگاه ورزشی دژم از ساعت ۶ بعد از ظهر بیستم آذر آقای فرماندار و آقای **سرهنگ قلقسه** و افسران شهربانی و جمعی از معاریف شهر حضور یافته بودند. بدو آقای میره‌ای به آقای فرماندار و آقای سرهنگ قلقسه. افسران شهربانی خیرمقدم گفتند و نسبت به وضع این ورزشگاه و نواقصی که باعث زحمت ورزشکاران است شرحی بیان کردند که مورد توجه آقای فرماندار قرار گرفت. سپس ورزش‌های باستانی شروع شد. عملیات قهرمانی ورزشکاران جلب توجه می‌کرد که تا ساعت هشت به طول انجامید در پایان **آقای میره‌ای** به جان شاهنشاه دعا کردند و از بیگانگان تبری جستند.^۱

برای کمک به وضع باشگاه آقای فرماندار دوهزار و پانصد ریال و آقای **سرهنگ قلقسه**^۲ به نمایندگی تیمسار **سپهبد بختیار** از محل عطیه ملوکانه مبلغ ده هزار ریال اعطا

۱. در مورد آقای میره‌ای عرض می‌شود: منظور مرحوم حسن میره‌ای است که در سال ۱۳۲۱ در سنگین وزن کشتی آزاد و فرنگی ایران به مقام نخست دست یافت و در سال ۱۳۴۹ کتاب آیین پهلوان نما را به طبع رساند. مرحوم سید احمد میره‌ای برادر مهتراو که معاونت فرمانداری را بر عهده داشت نیز در این قبیل مراسم نقش کلیدی ایفا می‌کرد و همواره در امور خیر پیشقدم بود. رحمة الله علیه.

۲. در محاوره قمیین هر وقت که نام قلقسه به میان می‌آید، می‌گفتند قُلُقُصَه، در حالیکه تلفظ صحیح آن قل قیسا است به معنی دست کوتاه. قل قیسا لفظ ترکی مغولی است. سرهنگ قل قیسا رئیس سازمان اطلاعات و امنیت قم بود.

لازم به ذکر است که لفظ آقا و خانم «بانو صحیح است»، هر دو ترکی مغولی است و چون ایرانیان به تقلید از بیگانگان عادت دیرینه دارند با گذشت هفتصد سال، هنوز هم این قبیل الفاظ بیگانه بر فرهنگ گفتاری و نوشتاری کشور حاکم است مع التأسف فرهنگستان ایران در طی ۸۵ سال هنوز نتوانسته است کلمه‌های درستی مطرح کند تا با استقبال عمومی مواجه شود. نویسنده سطور هم بناچار مانند گذشتگان از همین غلط مصطلح استفاده نموده است.

کردند که به مصرف مخارج لازم باشگاه برسد. آقای **رضا ارجمندی** یک قاب ساعت ناوزر ۲۱ سنگ به وسیله فرماندار هدیه دادند.

همان روزنامه راجع به ورزش در زورخانه نیرومند مورخ ۲۲ تیر ۱۳۴۶ صفحه ۳ نوشته است: روز جمعه ۴۶/۴/۱۶ مسابقات ورزش باستانی در باشگاه نیرومند با حضور جناب آقای فرماندار ریاست محترم شهربانی و جناب آقای **حاج سید تقی کمالی** استاد ورزش

آقای

سید محمد خادم حقیقت

رئیس سه دوره فدراسیون کشتی ایران،
 قهرمان کشتی کشور، عضو هیئت اعزای
 به مسابقه های قهرمانی ۱۹۴۹ اروپا، داور
 بین المللی و مروج ورزش های زورخانه ای

و کشتی پهلوانی

کشور

باستانی به سرپرستی آقای **سید مهدی میره ای** نماینده ورزشکاران کارگاههای شهرستان قم انجام گرفت و جناب آقای فرماندار از آقای **سید ابراهیم اسحاقی** مدیر باشگاه نیرومند و آقای **محمد رضا گائینی** قهرمان میل بازی تشویق فرمودند.

به هر روی در دهه پنجاه که بیشتر مندرجات کتاب مربوط به آن زمان تا عصر

حاضر است فعالیت چشمگیری در این ورزش مشاهده نمی‌شد. حتی با وجود آنکه در آن سنوات مسابقه‌های کشتی پهلوانی بطور مرتب انجام می‌گرفت متأسفانه کسی از این شهر برخاست تا پنجه در پنجه و سینه بر سینه پهلوانان سایر بلاد بگذارد و از حیثیت پهلوانی قم که روزگاری صاحب جایگاه بلندی در ایران بود دفاع کند.

چنانکه گذشت از زورخانه‌ها فقط دژم و نیرومند باقی مانده بودند که آنها هم هر کدام راه مدیریت خود را می‌پیمودند و بدین گونه سیر قهقرایی طی می‌گشت تا آنکه روزگار دودمان پهلوی بسر آمد و اوضاع کشور در تمام زمینه‌ها دگرگون گشت.

سیر انحطاط در این ورزش بحدی بود که ورزشگرانی که می‌بایست قول کشتی «گل کشتی» را نصب العین عملیات ورزشی قرار دهند و همواره آماده کشتی گرفتن باشند، بدون توجه به این اصل مهم که ملاک کسوت، کشتی گرفتن و ممارست در آن است بدنبال کسب کسوت می‌گشتند که متأسفانه هنوز هم این توهم در اذهان جمعی از ورزشگران قم و سایر نقاط کشور وجود دارد و به عبارتی باید گفت: این قافله تا بحشر لنگ است.

بر جای رطل و جام می‌گوران نهادستند پی

در جای چنگ و نای و نی آواز زاغ است و زغن

باری در همین سنوات بود که نویسنده این سطور تصمیم به تدوین تاریخ ورزش‌های زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی گرفت. تا آنکه پس از چند سال تحقیق، کتاب **تاریخ ورزش باستانی و کشتی پهلوانی ایران** را در اسفند ۱۳۶۴ فراهم آورد و به مطبعه سپرد. در سال ۱۳۶۷ **تاریخ ورزش باستانی و کشتی پهلوانی قم** را که در آن به شرح احوال و اسامی گروه‌های زورخانه رو از اوائل عهد قاجار به بعد بود به حلیه طبع آراست. هم چنین گزارشهایی از عملیات پهلوانان قمی را در مجلد دوم از تاریخ کشتی ایران در سال ۱۳۷۴ به چاپ رساند.

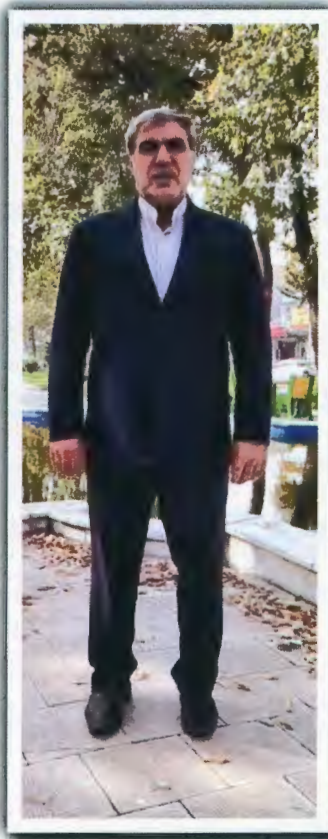
در سال ۱۳۹۴ کتاب **تاریخ ورزش زورخانه و کشتی شهرستان قم** به انضمام کشتی آزاد و گرگ رومن که مندرجات آن تا سال ۱۳۵۷ بود با کاغذ و جلد اعلا در دسترس علاقه‌مندان قرار گرفت. از آن پس بارها علاقه‌مندان به این فن از بنده می‌خواستند که درباره ترجمه احوال ورزشگران معاصر کتابی فراهم کند. روزها پی در پی می‌گذشت تا آنکه در خرداد ۱۳۹۹ تنی چند از دوستان و علاقه‌مندان بذل عنایت فرموده، به کلبه حقیر تشریف آوردند و خواسته خود را مبنی بر طبع چنین کتابی اظهار داشتند. نویسنده با تمام مشغله‌ای که پیرامون تدوین **تاریخ آستان مبارک قم** داشت، دعوت دوستان را پذیرفت منوط بر آنکه در مراحل تحقیق و ترجمه احوال ورزشگران هیچ دخالتی ننموده، و در موقع چاپ و نشر با نگارنده همراهی کنند.

از همان وقت، کار تدوین کتاب با نام **پنجاه سال با ورزش زورخانه و کشتی پهلوانی قم** که سومین اثر مستقل درباره ورزش زورخانه‌ای این شهر به شمار می‌رود آغاز گردید و همانطور که اشارت رفت از آنجا که بیوگرافی جمع کثیری از ورزشگران تا سال ۱۳۵۷ جداگانه به طبع رسیده بود، دیگر نیازی به ذکر ترجمه آنان در کتاب حاضر نبود. اما در این اثر علاوه بر ترجمه احوال تنی چند از پیش‌کسوتان دوره‌های قبل، مابقی درباره شرح احوال ورزشگران جدید است که به تدریج روی کار آمدند.

فراهم نمودن این مجموعه که در محدوده اطلاعات نویسنده خلاصه می‌شود بدون تردید خالی از عیب و نقص نیست و قطعاً، اسامی جمعی از قلم‌افتاده است. لاجرم هرگونه نقد متوجه نویسنده اثر خواهد بود بنابراین امیدوار است شخص دیگری که بر امور تحقیق تسلط داشته باشد، کمر همت بسته، قلم به کف گرفته، درباره شایستگان فراموش شده، کتابی فراهم آورد و در دسترس علاقه‌مندان بگذارد.

* علاوه بر مطالبی پیرامون زورخانه، سردم، مرشد و کهنه سوار، مستندات ذیل نیز در کتاب حاضر لحاظ گردیده است: صفحاتی از کتاب نخستین سالگرد خاموشی **حسین**

طهرانی، آنچه را که پرتو بیضانی راجع به پهلوانان قم نوشته، ترجمه احوال پیش کسوتان و ورزشگران، کتابچه‌های مقررات ورزش‌های زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی در سنوات ۱۳۲۶، ۱۳۳۳ و ۱۳۵۹ که نسخ آنها بسیار کمیاب است. بخشی از مجموعه اهدائی آقای سید شعاع‌الدین قطب. رونوشت نامه آقای دکتر میرزا محمد پهلوان زاده فرزند مرحوم

آقای

مجتبی جوهری

از من به تو سلام

از ما به تو درود

ای مرد با اخلا

ای ذات با وجود

هر کس تو را شناخت

از جان تو راستود

مشارالیه از جمله شخصیت‌های

ورزشی است که در دوره ریاست خود،

ورزش‌های زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی

کشور را متحول

کرد.

میرزا حسن یزدی و نوۀ پهلوان محمد عبدل «یزدی کوچک» آخرین پهلوان صاحب بازوبند عصر ناصری». تصاویر صفحات قبالة ازدواج پهلوان حاج سید حسن رزادر سنۀ ۱۳۰۱ قمری وقتی که شانزده ساله بود و چگونگی انتشار تمبر آن مرحوم در سال ۱۳۹۹ شمسی.

ذکر این نکته ضروری است: اگرچه مستندات مذکور مربوط به نقاط دیگر ایران بالاخص طهران است اما اغلب مربوط به زورخانه و کشتی است و در قم به دست نویسنده این اثر رسیده و شایسته بود که در این شهر انتشار یابد ضمن آنکه معلوم نبود گردآورنده فرصت دیگری داشته باشد تا به نشر آن‌ها اقدام کند و بیم آن میرفت که در حوادث روزگار دستخوش نابودی گردد و بخشی از تاریخ این فن مکتوم بماند.

در این مقام نویسنده کتاب فریضه ذمه خود می‌داند از شخصیت‌هایی که هر کدام به نوعی از گذشته تا به امروز در تدوین آثار ورزشی قم دخیل بوده‌اند از جمله شادروانان: **حاج غضنفر و حاج یدالله علیشاهی، سید ابوالقاسم لاجوردی، حسن حاج حسینی** مدیر ورزشخانه دژم و **رضا امیری** مقدم درود و رحمت بفرستد.

و نیز از ذوات محترم آقایان: **سید محمد برقی** «مدیر مؤسسه مطبوعاتی نوین»، **سید شعاع‌الدین قطب، جواد اربابی، سید کمال کمالی، محمد عباسی** «اخوی نگارنده»، **محمد حسن رجیبیان، مهدی ارسطو** «طراح جلد کتاب» **سید علی موسوی کیا، مهدی خوشرفتار، اکرم، اکبر طاهرزاده اصفهانی، علی فریدی، حسین طاهری** «فرزند مرحوم حاج شیخ محمد»، **ابوالفضل شاهزاده حمزه، احمد صمدی منفرد، حامد خاکدوست، محمد مهدی زحمتکش، امیر فردی** «رئیس هیئت ورزشهای زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی قم»، **سید جواد حسینی و هادی ربانی** «از بنیاد قم پژوهی»، **محمدباقر نجفی، مهدی عظامی، علی نائیج، حسین فراهانی و جواد اخوی** زاده سپاسگزاری نماید.

طهران - شهریور ماه ۱۴۰۰

مهدی عباسی